

UDK 27-72:321.7Vat II/"312"

Primljeno: 21. 4. 2016.

Prihvaćeno: 16. 1. 2017.

Izvorni znanstveni rad

CRKVA KAO AUTENTIČNO MJESTO AKTUALIZACIJE IDEJE DEMOKRACIJE

Jure PERIŠIĆ

Trg Franje Tuđmana 3, 21 000 Split
perisicj2@gmail.com

Sažetak

Polazeći od nekih temeljnih ideja Drugoga vatikanskog koncila, preuzetih iz njegove ekleziologije (*Lumen gentium*), članak pokušava odgovoriti na pitanje o mogućnosti konkretizacije temeljnih načela demokracije u Crkvi. Tražeći njezine konstitutivne momente i otkrivajući ih u idejama jednakosti, suodlučivanja i posljedično tomu u slobodi, ovaj članak inzistira na jasnijem povezivanju duha demokracije s poslijekoncilskim tumačenjem stvarnosti Crkve. Ujedno, u članku se zahtijeva istaknutije življenje demokracije u Crkvi. Autor, dakle, neće ići toliko za tim da naglasi kako se demokratičnost Crkve treba prvotno očitovati u njezinu hijerarhijsko-pravnom segmentu (mada je i tu potrebna) koliko u prihvatanju demokratskog duha u svakodnevnom življenju kršćanstva. Zato će treći dio rada, na temelju istraživanja tekstova eminentnih katoličkih mislilaca, pokušati ponuditi neke konkretne primjere uprisutnjenja ideje demokracije u Crkvi XXI. stoljeća.

Ključne riječi: Crkva, demokracija, jednakost, sloboda, suodgovornost.

Uvod

Što je to uopće demokracija i može li ona idejno biti povezana s temeljima kršćanske vjere, a da takva povezanost ne ostane na razini puke apstrakcije? Može li se svakodnevni život Crkve ustrojiti po demokratskim načelima i na koji je način to moguće učiniti? Konačno, smije li se unutar Crkve, u kojoj se još na snazi nalazi izražen klerikalizam, razmatrati o njezinoj demokratizaciji? Možda se na prvi pogled čini kako ova pitanja zahvaćaju samo izvanjski oblik Crkve te time ujedno banaliziraju ono što u njoj spada u područje misterija.

Međutim, gledišta smo da je ovdje ipak riječ o stvarima koje zadiru u samu njezinu bit i da kao takve tvore jedno od središnjih problema povijesnog vida konkretizacije Božjega spasiteljskog nauma, odnosno Crkve. I dok se teologija, a u katoličanstvu posebice ona koncilaska i poslijekoncilaska, upire pokazati kako je ideja demokracije proizašla iz nekih osnovnih kršćanskih načela – posebice onih bratstva, jednakosti i slobode – dotle sam Božji narod biva konstituiran na rimsko-feudalni način, s jasnom centraliziranom strukturom koja rađa marginalizacijom, u prvom redu laika.¹ Premda je s posljednjim Koncilom Crkva načelno priznala jednako dostojanstvo svih vjernika utemeljeno na krštenju,² svakodnevna stvarnost uprisutnjena u praksi kršćanskog života još se nalazi daleko od konkretizacije spomenutog načela. Čini se da bi većim i snažnijim uvođenjem demokratskog duha u realizaciju svojeg poslanja, zajednica izabranih jasnije u svijetu očitovala Božje lice i njegovo milosrđe. No, da bi ona to dopustila, potrebno je najprije uvidjeti po kojim principima bi se demokratizacija odvijala. U tome će nam najviše pomoći duh i temeljna načela Drugoga vatikanskog koncila, po kojima ćemo i doći do same esencije Božjeg naroda, budući da isključivo na nju pokušavamo navezati ideju demokracije.

1. Stvarnost Crkve

Da bismo došli do same naravi Crkve,³ potrebno je prvotno uvidjeti što ona sama o sebi tvrdi. Čitava suvremena ekleziologija polazi od nauka Drugoga

¹ Usp. Leonardo BOFF, *Crkva, karizma i vlast*, Zagreb, 1982., 63–64.

² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 32, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: LG).

³ Bogatstvo koncilске ekleziologije sadržane u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium* je nemjerljivo. Svjesni da na ovome mjestu nije moguće sustavno obuhvatiti sve njezine domašaje, odlučili smo se zadržati na temama Crkve kao otajstva i Božjeg naroda, jer se oni za našu temu čine najrelevantnijima. Ako bismo, međutim, htjeli sveobuhvatnije sagledati njezin nauk, ne bismo nikako smjeli zaobići temu o Crkvi kao *sakramentu*, po kojoj se ona shvaća kao znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja ljudi s Bogom i međusobno. To nas opet dovodi do koncilskog uvjerenja o Crkvi kao *zajednici*, u kojoj treba biti konkretizirano evanđeosko bratstvo. Usto, ne smiju se previdjeti ni neke dominantne slike Crkve, kao što su slike putujućeg Božjeg naroda ili pak ona o mističnom tijelu Kristovu, po kojem smo svi udovi jednog tijela kojemu je Glava Krist. Isto tako, valja napomenuti i da su koncilski oci treće poglavlje konstitucije *Lumen gentium* posvetili hijerarhijskom uređenju Crkve, pa i njega treba imati u vidu kada se pokušava promišljati o našoj temi. Ipak, mislimo da je takav koncept plod kompromisa između koncilskih otaca i da predstavlja određen stupanj nazatka u odnosu na prva dva poglavlja te konstitucije. To je primjerice vidljivo i iz neuspjelog pokušaja da se nađe ravnoteža između papinog primata i važnosti biskupskog kolegija. O tome vidi: Eduard SCHICK, *Događaj stoljeća. Osvrt na Drugi vatikanski sabor nakon 30 godina*, u: Nediljko Ante ANČIĆ (ur.), *Koncil u Hrvatskoj*, Split, 1996., 149.

vatikanskog koncila, koji je u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium* iznio osnovna stajališta vezana za tu stvarnost. Tako u svoja prva dva poglavlja (brr. 1–17) ta konstitucija inzistira na tome kako je Crkva *otajstvo* i *narod Božji*, želeći time posvijestiti kako se u njoj konkretizira Božji naum spasenja, i kako se po njegovoj inicijativi ona konstituira u vremenu kao zajednica vjernika koji su po svojem krsnom dostojanstvu u biti jednaki.⁴

Crkva, dakle, više nije u prvom redu hijerarhijski i piramidalno shvaćena. Ona postaje zajednica koja se okuplja oko jedne Osobe, i u kojoj se razlike javljaju isključivo u slučaju službi koje vjernici u toj zajednici obnašaju. Teološki rečeno, Krist, začetnik Novoga saveza po svojoj muci, smrti i uskrsnuću, ustanovljuje nov i neprolazan savez Boga s ljudima te kao Glava novoga Božjeg naroda sebi pritjelovljuje sve vjernike kako bi imali udjela u njegovu svećeništvu i poslanju. Svi smo, naime, djeca Božja, i svi smo pozvani to dostojanstvo živjeti.

Tema Božjeg naroda, isto tako, podrazumijeva i *jedinstvo u univerzalnosti* čitave Crkve, što uključuje raznolikost darova i službi u jedinstvu vjere. Ne traži, dakle, koncilska vizija nikakvu uniformiranost, nego slobodu u djelovanju i jedinstvo u onome što je bitno. *Lumen gentium* nije propustila spomenuti ni različite funkcije u jednom Božjem narodu, kao ni odnos između partikularnih Crkava i opće Crkve. Upravo su partikularne Crkve dobile na značenju posljednjim Koncilom, jer se upravo na njih gleda kao na *prave Crkve*.⁵

Vidimo da Koncil stubokom mijenja dotadašnju sliku o zajednici Kristovih vjernika, budući da je ona dotad bila promišljena najprije kao *societas perfecta – savršeno društvo*. Takav sociološki pristup misteriju svoje je temelje nalazio u nauku Prvoga vatikanskog koncila,⁶ koji je ponajprije išao za tim da Crkvu stabilno uredi po uzoru na svjetovne monarhijske vlasti, sa strogo hijerarhijskim vodstvom i visoko podignutim, gotovo nepremostivim, zidinama prema vanjskom svijetu.⁷ Sakramentalnoj strukturi Drugoga vatikanskog koncila iz prvog broja Konstitucije,⁸ takvo tridentsko viđenje ekleziologije, koje

⁴ Biblijska sintagma *Božji narod* ne pretpostavlja ni političku ni rasnu kategoriju. Njemu mogu pripadati i u njega su pozvani svi ljudi svih naroda.

⁵ Usp. Mato ZOVKIĆ, Drugo poglavlje – Božji narod, u: Rudolf BRAJČIĆ – Rudolf KOPREK (ur.), *Komentari dokumenata Drugog vatikanskog sabora – Dogmatska konstitucija o Crkvi I*, Zagreb, 1977., 277.

⁶ O tome vidi: Patrick GRANFIELD, The Church as Societas Perfecta of Vatikan I, u: *Church History*, 48 (1979.) 4, 431–446.

⁷ Walter KASPER, Trajno značenje Drugog vatikanskog sabora za Crkvu, u: *Crkva u svijetu*, 31 (1996.) 1, 12–13.

⁸ Kada Koncil govori o sakramentalnosti Crkve, onda se tim pojmom aktualizira biblijski, novozavjetni, odnosno pavlovski smisao sakramenta, latinske inačice za grčki ter-

korijene vuče još iz tumačenja Aurelija Augustina, ne samo da ne priliči nego joj esencijalno i protuslovi.

Nadahnuće pak za sakramentalno viđenje Crkve u *Lumen gentium* nastalo je na biblijskim temeljima u kojima se jasno dade vidjeti kako za Sveto pismo ona nije jedan od oblika institucionalnog društva, nego stvarnost prožeta Duhom Svetim koji nije sišao samo na Dvanaesticu nego na Pracrkvu u cjelini.⁹ Samim time svi su dionici jednog dostojanstva, jednog poslanja i, u konačnici, jednog Duha. Ako je to tako, onda svatko od onih na koje je sišao Duh u sebi nosi i odgovornost za poslanje koje je tim silaskom dobio. Međutim, suodgovornosti među kršćanima nema ukoliko nema *suodlučivanja*,¹⁰ odnosno postavljanja stvari na takav način da se uključuje obnovljena svijest aktivnog pripadanja Crkvi. Bono Zvonimir Šagi veli da načelo suodgovornosti na neki način označava primjenu koncilske ideje kolegijaliteta na samu bazu.¹¹ U skladu s tim možemo s tim autorom ustvrditi i da se princip *autoriteta* bez povezanosti sa *supsidijaritetom* i autoritativnost u provođenju vlasti mnogo lakše uklapa u autoritarno – ako ne čak i totalitarno – društvo nego u demokraciju. Tako se članovi Crkve predstavljaju samo kao izvršitelji volje poglavara,¹² a ne kao punopravni članovi Božjeg naroda.

Koncilsko inzistiranje na suodgovornosti u Crkvi posebice dolazi do izražaja u njegovu nauku o laicima, koji se promatraju kao *konstitutivum* Crkve (usp. LG 32).

Njihovo se poslanje dakle ne sastoji u pratnji svećeničkog ili redovničkog života, nego upravo kao takvi tvore bitnu komponentu same Crkve.¹³ Odnos između klera i laikata mora se temeljiti na povjerenju u kojem će laik osjetiti slobodu u svojem radu, na prepuštanju veće odgovornosti laicima, ali i na kršćanskoj poslušnosti laika, koja uvijek mora biti ona kristocentrična poslušnost, po Kristovu primjeru.¹⁴

---

min *mysterion* (usp. 1 Kor 1,23; Ef 5,32; Kol 1,27; 2,2). Njegovo se značenje najprije odnosi na otajstvenu stvarnost koja je sam Bog, a onda i Crkva kao ostvarenje i očitovanje njegove volje o spasenju svih ljudi. O tome vidi: Mato ZOVKIĆ, *Crkva kao narod Božji*, Zagreb, 1976., 47.

⁹ Usp. Eduard SCHICK, Događaj stoljeća. Osvrt na Drugi vatikanski sabor nakon 30 godina, 146.

¹⁰ Bono Zvonimir ŠAGI, Suodgovornost kao teološko načelo današnjeg pastoralnog djelovanja, u: *Diacovensia*, 12 (2004.) 1, 152.

¹¹ Usp. *Isto*, 160.

¹² Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, *Izazovi otvorenih vrata*, Zagreb, 1993., 10–11.

¹³ Usp. Rudolf BRAJČIĆ (ur.), *Četvrto poglavlje – Laici. Komentari dokumenata Drugog vatikanskog sabora – Dogmatska konstitucija o Crkvi II*, Zagreb, 1981., 485.

¹⁴ Usp. *Isto*, 549.

Potrebno je ipak reći kako »taj govor (o laicima – nap. a.) dijelom ipak idealizira vjerničke mogućnosti te ne donosi pravne okvire i institucionalne forme da laici svoja prava i zadaće u Crkvi mogu i ostvariti«¹⁵. A samim time, čini se, nije moguće u potpunosti ostvariti ni poslanje Crkve kao Božjeg naroda, čiji su laici, kako tvrdi Konstitucija, bitan i konstitutivan dio. Pa premda je to tako, ne možemo zanemariti koncilsko načelno prevrednovanje laikata, inzistiranje na vrijednosti njegova dostojanstva i stavljanje punog povjerenja u mogućnost njegove suodgovornosti. Kada se tomu pridodaju koncilsko naglašavanje bitne jednakosti u Crkvi, kao i njegovo odbacivanje bilo kakve uniformnosti te pristajanje uz slobodu djelovanja svakog vjernika, isto tako i njegovo davanje velike važnosti partikularnim Crkvama i načelu kolegijaliteta, čini nam se posve opravdanim govoriti o mogućoj demokratizaciji Crkve.¹⁶ Ili točnije rečeno, o demokratizaciji barem njezina institucionalnog dijela. Ipak potrebno je vidjeti o kakvoj bi demokratizaciji uopće moglo biti riječi, odnosno što se pod tim pojmom podrazumijeva.

2. Fenomenologija demokracije

Tomu se fenomenu, dakako, može pristupiti s više različitih aspekata. Od onog, primjerice, pravno-političkoga, a taj bez sumnje prevladava u suvremenim institucijama – gdje se demokraciju svodi na čistu *proceduru* i *kompromis*¹⁷ – do onog prosvjetiteljskog koji u njoj vidi mogućnost potpunog ostvarenja pojedinceve slobode, pa bila ona usmjerena čak i na njegovu destrukciju. U svakom slučaju, izgleda kako ni jedan od tih pogleda spomenutu stvarnost ne uspijeva sagledati u njezinu pravom značenju te samim time degradira njezinu istinsku bit. Ovdje ćemo pokušati naznačiti neke temeljne karakteristike demokracije, za koje mislimo da je čine i definiraju upravo tom i takvom stvarnošću.

¹⁵ Nediljko Ante ANČIĆ, *Crkva u društvenim promjenama*, Split, 2007., 276.

¹⁶ Iako se Ratzinger u načelu ne bi složio s takvom impostacijom, iznoseći – u svakom pogledu točnu – teološku interpretaciju osnovnih koncilskih pojmova: Božjeg naroda, sinodalne i kolegijalne strukture, subjektivnog karaktera Crkve i dr. O tome vidi: Joseph RATZINGER – Hans MAIER, *Demokracija u Crkvi*, Đakovo, 2002., 22–40. Ipak nam ostaje nejasno kako sve te pojmove konkretno shvatiti i prihvatiti bez pretpostavljanja postojanja duha demokracije i onoga što ona u sebi nosi. Tako, primjerice, suodgovornosti u zajednici realno ne može biti ukoliko ne postoji određen stupanj direktnog sudjelovanja u vlasti.

¹⁷ Da se *demokracija u politici* danas bitno shvaća kao *kompromis* uočava i Bernard CRICK u svojem djelu *Demokratija*, Sarajevo, 2002., 107. Nadalje, misao na to da je demokracija kompromis, koji sprečava da se većinska vlast ponaša po načelu pobjednika i gubitnika u društvu, iznosi Vladimir VUJČIĆ, *Politička tolerancija u strukturi demokratske političke kulture*, u: *Društvena istraživanja*, 5 (1996.) 2, 383.

Prije samog pokušaja ulaska u njezinu bit, moramo istaknuti da ovaj rad nema namjeru nekritički veličati stvarnost spomenutog fenomena ili ga apriorno pretpostaviti drugim sustavima onoga idejnog reda kojemu i ona pripada. Nedostataka demokracije svakako smo poprilično svjesni. Njezine slabosti i opasnosti danas se ponajprije očituju u razvijenosti partitokracija kao vladavina stranačkih stožera, a ne osoba za koje se glasuje. Demokraciju isto tako degradira i pretvaranje javno-političkog života u stalnu predstavu, što potiče i olakšava skretanja u populizam.¹⁸ Ne treba zanemariti ni opasnost stalnih težnji da se dosljedno do kraja provedu načela građanske demokracije, što nužno vodi anarhizmu,¹⁹ kao ni anonimnost u donošenju političkih odluka, u što građani – u ime kojih se te odluke i donose – nemaju nikakva uvida ni utjecaja.²⁰ Ako svemu tomu pribrojimo i mogućnost da temeljno pravilo većine može lako prijeći u *diktaturu većine*, kao i činjenicu da legitimno stečeno pravo odlučivanja često biva prepuštano određenim »stručnjacima« i »neovisnim agencijama« sponzoriranima snažnim utjecajem pojedinih interesnih skupina i *lobbyja*,²¹ postaje nam jasno koliko demokracija u sebi krije problema. Konačno, ako se samo sjetimo vlastitoga povijesnog iskustva u kojem nam se demokracija – kao uostalom i drugim neslobodnim narodima – nudila kao jedino moguće i pravo rješenje, a bila je samo maska i mamac za uvođenje tržišnog mehanizma i njegova upregnuća u stvaranju idolatrije bogatstva,²² na prvi pogled nam se čini kako ne postoji ni jedan razuman razlog za ikakvo povjerenje u nju.

Premda je to tako, mislimo da ona još uvijek predstavlja najbolji modus društvenog uređenja, jer jedino ona posjeduje u sebi ugrađene mehanizme trajne metamorfoze prema boljemu.²³ Bernard Crick, polazeći od njezina etimološkog značenja, navodi kako je demokracija jednostavno vladavina mnoštva (svjetine).²⁴ Suvremenim pak rječnikom rečeno, ona je *vladavina naroda*, i to ne u smislu raso homogene cjeline, nego *mnoštva osoba* koje pripadaju različitim društvenim slojevima, sa sebi svojstvenim specifičnim interesima.²⁵

¹⁸ Usp. Neven ŠIMAC, Rehabilitirati politiku – u demokraciji (I), u: *Nova prisutnost*, 3 (2005.) 2, 174–175.

¹⁹ Usp. Špiro MARASOVIĆ, Demokratska očekivanja od Crkve u Hrvatskoj između minimalizma i maksimalizma, u: *Diacovensia*, 10 (2002.) 1, 34.

²⁰ Usp. Neven ŠIMAC, Rehabilitirati politiku – u demokraciji (I), 175.

²¹ Usp. *Isto*, 175–176.

²² Usp. Jakov JUKIĆ, *Budućnost religije*, Split, 1991., 216.

²³ Špiro MARASOVIĆ, Mardešićeva vizija kršćanstva i politike – nekad i danas, u: *Nova prisutnost*, 7 (2009.) 1, 18.

²⁴ Usp. Bernard CRICK, *Demokratija*, 12.

²⁵ Usp. Špiro MARASOVIĆ, Demokratska očekivanja od Crkve u Hrvatskoj između minimalizma i maksimalizma, 28.

Narod dakle – koji se definira kao mnoštvo ljudskih osoba ujedinjenih pod pravednim zakonima, uzajamnom solidarnošću radi općeg dobra ljudskog postojanja tvore jedno političko tijelo – subzistira u svakom građaninu,²⁶ tako da svaki građanin ima jednako političko pravo. Naravno da potonja definicija ne vrijedi u potpunosti za onodobno atensko društvo, jer je ono bilo bazirano na robovlasničkim odnosima, pa pravo tog *građanstva* – a samim time i mogućnosti participiranja na vlasti – nisu imali svi. Bez obzira na to, *polites* (*građani*) s vremenom su postali svjesniji te svoje odrednice i svih zakonskih prava koja im po njoj pripadaju.²⁷

Ipak, za veći zamah i proširenost uvjerenja kako u građaninu leže određena prava, svijet je morao čekati tek XVIII. stoljeće i J. J. Rousseaua, koji misli kako svi, bez obzira na obrazovanje i imetak, imaju pravo izraziti svoju volju u stvarima od općeg interesa.²⁸ Razvojem misli toga autora XIX. i XX. stoljeće približavaju se onom shvaćanju demokracije koje drži kako svi mogu učestvovati u vlasti, ali uz obvezatno uzajamno poštivanje jednakosti i prava svih sugrađana, unutar uređenoga pravnog poretka koji definira, štiti i limitira ta prava. Ovdje se dakle nalazimo na području onoga što nazivamo *modernom demokracijom*, odnosno u gabaritima fuzije ideje vladavine naroda i zakonski zagarantiranih prava.²⁹ A čini se kako se upravo tu krije i osnovna karakteristike njezine biti: jednakost svakog pojedinca.

Premda se općenito danas prihvaća kako fenomen demokracije u sebi ponajprije stoji na temeljima ljudske slobode, to zapravo i nije u potpunosti istina. U svakodnevnom političkom i društvenom životu takvoj se interpretaciji još donekle i može povjerovati. Međutim, na onoj idejnoj razini stvari su drukčije posložene. Štoviše, izgleda kako stvarnost slobode ideji demokracije protuslovi. Naime, inzistiranje na ljudskoj slobodi u prvom je redu rezultat liberalizma i njegovih stremljenja, a on u svojem temelju ne sadrži ideju *egalitarizma*. Upravo suprotno. Bazirajući se na shvaćanjima koje čovjeka i društvo drže individualnim, konfliktnim i pluralističkim stvarnostima, liberalizam utemeljen na ideji ostvarenja slobode za cilj ima isključivo razvoj pojedinca, čak i kada razvoj bogatije i darovitije ličnosti ide nauštrb razvoja one siromašnije i manje darovite.³⁰

²⁶ Usp. *Isto*, 26–28.

²⁷ Usp. Bernard CRICK, *Demokratija*, 15.

²⁸ Usp. *Isto*, 13.

²⁹ Usp. *Isto*, 14.

³⁰ Usp. Norberto BOBBIO, *Liberalizam i demokracija*, Zagreb, 1992., 40.

Kako vidimo, nalazimo se na liniji potpune suprotnosti načelu jednakosti, a samim time i fenomenu demokracije koji se na potonjem načelu utemeljuje. To nam potvrđuje i ekonomski oblik ideje liberalizma – naime, kapitalizam. Njegova vidljiva konkretizacija u obliku *tržišta* direktno se u svojoj biti protivi demokraciji, jer ono nikako ne teži jednakosti,³¹ nego ostvarenju vlastitog interesa kojem se dolazi slijedeći načelo jačega. No ipak, i liberalizam na idejnoj razini pretpostavlja određenu dozu jednakosti, ali nju prihvaća isključivo kao jednakost u slobodi, što znači da »svatko mora uživati onoliko slobode koliko je kompatibilno sa slobodnom drugih«³². Vjerujemo da nije potrebno dalje obrazlagati kako je tu u konačnici riječ o *laissez faire* učenju, na čijoj biti zapravo počiva i današnja globalna situacija.

Donekle začuđujuće s obzirom na tako načelno postavljene stvari – ali ipak istinito – povijesno gledajući, demokracija i liberalizam pronašli su zajednički jezik, pa se u suvremenom svijetu jedno bez drugoga ne može niti zamisliti. To je vjerojatno stoga što je sam liberalizam u sebi nehomogena stvarnost i što su se tijekom vremena unutar njega događale bitne metamorfoze. U svakom slučaju mnogi autori, među kojima je i Željko Mardešić (alias Jakov Jukić), decidirano tvrde da bez liberalizma nema ni demokracije, a djelomice i obratno.³³ Tek je liberalizam omogućio demokraciju, reći će oni,³⁴ pa je zbog toga očito nemoguće i govoriti o njihovu bitnom suprotstavljanju. Ako je to tako, onda se zasigurno i u ideji demokracije krije bezrezervno prihvaćanje ideala ljudske slobode. To pak posebice dolazi do izražaja danas u postmodernom društvu u kojem demokracija postaje načelo svakodnevnog življenja i odnosa spram drugoga. Drugim riječima, ona postaje *tolerancija* svega drukčijega, a ona opet svoje najuočljivije postvarenje doživljava u odgoju za političko ponašanje u višestranačkome demokratskom sustavu.³⁵ Veličina tako shvaćene demokracije jest u tome što se čovjeka u takvom okviru shvaća kao slobodno biće sposobno za samostalan odabir, ali i za sudjelovanje na brizi za opće dobro. On tako više nije samo nečiji *podanik*, nego aktivan kreator života zajednice. Jednom riječju, on postaje suodgovoran za *polis*.³⁶ A odgovornost je svakako naliče slobode.

Sve u svemu, ako bismo na jednom mjestu željeli istaknuti neke najvažnije značajke demokracije, a samim time i ponuditi nekakvu njezinu definiciju,

³¹ Usp. Giovanni BAZOLI, *Tržište i nejednakost*, Zagreb, 2009., 47.

³² Norberto BOBBIO, *Liberalizam i demokracija*, 40–41.

³³ Usp. Jakov JUKIĆ, *Kršćanstvo i liberalizam*, u: *Društvena istraživanja*, 4 (1995.) 6, 890.

³⁴ Usp. *Isto*, 894.

³⁵ Usp. Željko MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, Zagreb, 2007., 92.

³⁶ Usp. Špiro MARASOVIĆ, *Mardešićeva vizija kršćanstva i politike – nekad i danas*, 17.

mogli bismo ustvrditi da je ona stvarnost koja u sebi podrazumijeva slobodno i odgovorno sudjelovanje na brizi za opće dobro po naravi jednakih građana. Demokracija se, dakle, temelji i sastoji od ideja jednakosti, slobode, participiranja na vlasti i odgovornosti. Čini se kako možemo zaključiti da se taj fenomen gotovo nikako ne može odvojiti od koncilskog poimanja Crkve i da bez njega ona ne može biti pravilno shvaćena.

3. Konkretizacija ideje demokracije u zajednici Božjeg naroda

Već smo na početku ukazali kako nam nije namjera ideju demokracije u Crkvi ostaviti na razini apstrakcije, gdje bi se ona pretvorila u nekakav diplomatsko-pobožni nagovor u kojem bi opet svu korist za sebe uzele strukture moći. Isto tako nije nam namjera promovirati ni nekakvo ideološko inzistiranje prožeto banalnošću po kojem bi Crkva od svijeta preuzela i na svoju stvarnost preslikala ono što se događa u pluralnom i profanom društvu. Ona to, naime, ne može i ne smije činiti.³⁷ Međutim, iz dosadašnjeg izlaganja koncilsko-ekleziološkog nauka proizlazi kako se otajstvena zajednica Božjeg naroda utemeljuje na načelima identičnim načelima fenomena demokracije. Stoga je ovdje odlučujuće pitanje: Na koji način konkretizirati te ideje, a da spasenjski misterij Crkve ne bude povrijeđen i da u svijetu bude još više aktualan?

Ne želeći ulaziti u dogmatski nauk o svetom redu ni u njegovoj najmanjoj stavci, a posebice ga ne želeći osporavati, ipak stoji činjenica kako i nakon dvije tisuće godina kršćanstva u tom pokretu još uvijek prevladava monopol klera nad vlašću u Crkvi. Taj klerički model nastao je izvanteološki.³⁸ On se prilagođavao autoritarnim oblicima vlasti, tipičnim za svijet antike i feudalizma, dok je u prvobitnim danima kršćanske zajednice prevladavao bratskiji model na kojem su svi participirali. Autoritarnost današnje Crkve vidljiva je i u biranju kadrova. Leonardo Boff tako veli: »Upravljači se biraju kooptiranjem unutar uskog kruga osoba koji drže crkvenu vlast.«³⁹ Kada je to tako, onda do izražaja

³⁷ Formulaciju u kojoj se govori o demokraciji u Crkvi ne bi nipošto trebalo shvaćati na politički način, premda je očigledno kako takav prizvuk zaista postoji. Međutim, to nije namjera ovog rada. On želi biti ekleziologija, a ne filozofsko-političko teoretiziranje. Uostalom, Crkvu se ne može i ne smije identificirati s demokracijom, isto kao što ju se nije smjelo kroz povijest stavljati u okvire feudalnog modela ili bilo kojega drugog svjetovnog principa. Ovdje je, naprotiv, riječ isključivo o tome da bi zajednica Kristovih vjernika trebala više dati na važnosti nekim elementima koji stoje u osnovi demokratskog sustava, kao što su primjerice, već navedeni, suodlučivanje, suodgovornost, sloboda i jednakost.

³⁸ Usp. Leonardo BOFF, *Crkva, karizma i vlast*, 183.

³⁹ *Isto*, 58.

ne može doći etos kršćanskoga ravnopravnog bratstva. U tomu nam kontekstu dobro zvuči i Ratzingerova misao koja se s pravom pita ne sliči li kršćanstvo židovstvu u hijerarhiji i častima.⁴⁰ Zbog čega bi uostalom zahtjev za suodlučivanjem mjesne Crkve u, primjerice, imenovanju biskupa bio neopravdan?⁴¹ Razloga naprosto nema. Naprotiv. Staro crkveno pravilo glasi da ono što se svih tiče, svi moraju razmotriti i potvrditi.⁴² Na takav pak način – po kojemu se za upravitelja izravno imenuje široj zajednici redovito nepoznata osoba – ne samo da dolazi do izražaja nepotpuno usvajanje koncilskog nauka o mjesnim Crkvama nego istodobno slabi i jedinstvo Katoličke crkve. Usto, one koji su postavljeni i poslani upravljati zajednicom Božjeg naroda – a sada u prvom redu mislimo na *prezbitere* koje bez sustezanja možemo okarakterizirati i pojmom *župnika* – koncilski se shvaća kao *služitelje zajednice*,⁴³ pa bi se autoritarnost u pristupu vjernicima morala već jednom nadići. Župnik je sada *predsjedatelj, animator i koordinator* života i ukupnog pastorala zajednice, koja nije samo odjek njegova djelovanja. On dakle više ne bi smio biti »gazda« ni demagog, nego onaj koji služi. Isto tako, ni članovi pastoralnog vijeća ne bi smjeli biti navijači »svojeg šefa«. ⁴⁴ Dakle, ovdje je riječ o neophodnosti *suradnje*,⁴⁵ koja opet pretpostavlja postojanje demokratskog duha u Crkvi. Suradnje pak nema bez dijaloga, a on predstavlja jedno od najvažnijih načela posljednjeg Koncila. Zapravo se nakon svega izrečenog čini kako se taj demokratski duh u konačnici ogleda i ovisi o stupnju postojanja *dijaloga* unutar Crkve.⁴⁶ Drugim riječima, kolika je

⁴⁰ Usp. Joseph RATZINGER (BENEDIKT XVI.), *Kršćansko bratstvo*, Zagreb, 2008., 60.

⁴¹ Usp. Nediljko Ante ANČIĆ, *Crkva u Hrvatskoj i unutarnji pluralizam: stvarnost ili želja?*, u: *Bogoslovska smotra*, 73 (2003.) 2–3, 352.

⁴² Usp. Nediljko Ante ANČIĆ, *Rimska kurija i rasprave o papinu primatu*, u: *Crkva u svijetu*, 46 (2011.) 1, 64.

⁴³ Ideja po kojoj je Crkva – a to se onda posebice odnosi na njezine predvodnike – pozvana *služiti* jedna je od najvažnijih stavaka koncilskog shvaćanja odnosa zajednice Božjeg naroda prema svijetu. U Pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*, već na samom početku, točnije u br. 3, koncilski oci decidirano naznačuju koja je jedina želja Crkve: »Nastaviti pod vodstvom Duha Tješitelja djelo samoga Krista koji je došao na svijet da posvjedoči istinu (usp. Iv 18,37), da spasi, a ne da sudi, da služi, a ne da mu drugi služe.« Konačno, već njezin prvi broj otkriva pravu istinu o biti Crkve: »Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika, te nema ničega uistinu ljudskoga a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu.«

⁴⁴ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, *Kršćanski laik u socijalističkom društvu*, Zagreb, 1986., 17.

⁴⁵ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, *Župa i župnik u novom Kodeksu*, u: *Bogoslovska smotra*, 54 (1984.) 2–3, 378.

⁴⁶ Dijalog je jedna od središnjih tema Pastoralne konstitucije *Gaudium et spes*. U njemu pak nalazimo čitavu koncilsku misao o odnosu Crkve i svijeta. Naime, dijalog se mora promatrati i shvatiti u kontekstu enciklike Pavla VI. *Ecclesiam suam* (1964. godine), u kojoj se dijalog predstavlja kao strukturu samoga Božjeg djela spasenja, što bi onda u potpuno-

razina dijaloga u zajednici Kristovih učenika, tolika će i količina demokracije u njoj prevladavati. Njegovim izostajanjem, izostajat će i uprisutnjenje te ideje.

Jednakost, sloboda i suodgovornost za Crkvu među vjernicima ne mogu postojati dokle god se njome upravlja u okvirima autoritarnog sistema, jer on svakako ne drži ni do kakva priznanja podanika vlasti.⁴⁷ Hans Küng zaoštava situaciju tvrdeći kako se ona ponaša na način totalitarnoga partijskog sustava,⁴⁸ što bi u konačnici značilo da u zajednici vjernika vlada jedinstvo shvaćeno kao jednoobrazna monolitnost, svetost kao neupitni posluš hijerarhiji i njezinoj vlasti te pripisivanje apostoličnosti isključivo biskupima koji svoje nasljeđe svode na nasljedstvo vlasti, a ne nauka.⁴⁹ U takvom, dakle, kontekstu u njoj bez sumnje mora izostajati sloboda kao temeljni princip i jedna od osnovnih kategorija kršćanstva. Leonardo Boff ima pravo kada kaže da je centralizirana vlast samo jedan od mnoštva mogućih oblika vlasti u Crkvi.⁵⁰ Postoje, uvjeren je on, i neki drugi modusi upravljanja, mada ni jedan od njih nije teološke naravi. Svi su ti oblici, naime, proizvodi povijesnih okolnosti pa prema tomu ni Crkva ne smije apsolutizirati ni jedan od njih na takav način da se čini kako drukčijeg oblika vlasti nema. Leonardo Boff se ipak odlučuje i na prvo mjesto stavlja *sinagogalni* put, kojim je u prvim vremenima koračala Pracrkva.

Crkva i jest *ecclesia*, sastanak i skupština vjerničke zajednice, koja implicira kontinuitet potaknut Kristom i Duhom Svetim da bi celebrirali, produbili vlastitu vjeru i raspravili vlastite problema u svjetlu evanđelja. Ona zbog toga u tom izvornom smislu više označava *dogadaj*, a ne *instituciju*.⁵¹ Na događaju

---

sti trebalo određivati i unutarnju bit Crkve, a posljedično i njezin odnos prema svijetu. Polazište takvog shvaćanja dijaloga za *Gaudium et spes* jest ideja humanosti i čovječnosti. O tome vidi: Đuro ZALAR, Dijaloški karakter antropologije pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* Drugog vatikanskog sabora, u: Nediljko Ante ANČIĆ – Tonči MATULIĆ (ur.), *Svijetu ususret*, Split, 2007., 61.

⁴⁷ Usp. Leonardo BOFF, *Crkva, karizma i vlast*, 63. Kada su u pitanju hrvatske prilike, izgleda kako su sami vjernici skloniji takvom sustavu i postupanjima. O tome vidi: Nediljko Ante ANČIĆ, Crkva u Hrvatskoj i unutarnji pluralizam: stvarnost ili želja?, 354. Isti autor će nešto dalje ustvrditi kako u našoj Crkvi nema dovoljno razvijene crkvene javnosti kao presudnoga demokratskog elementa. Usp. *Isto*, 356.

⁴⁸ Usp. Hans KÜNG, *Izborena sloboda: sjećanja*, Rijeka – Sarajevo, 2008., 301. Inače Hans Küng pitanje demokracije u Crkvi ponajprije promatra kao pitanje smanjenog utjecaja Kurije, budući da se upravo ona toj ideji protivi, i to isključivo stoga što u svojim rukama drži *moć*. O tome vidi: *Isto*, 412. Premda je tako, ipak mislimo kako je takvom Küngovom impostacijom pomalo degradirana koncilska ideje suodgovornosti, jednakosti, bratstva i slobode u Crkvi, budući da se demokraciju svodi isključivo na problem institucije.

⁴⁹ Usp. Leonardo BOFF, *Crkva, karizma i vlast*, 142–143.

⁵⁰ Usp. *Isto*, 68.

⁵¹ Usp. *Isto*, 181.

pak participiraju svi, a ne pojedini, dok piramidalno-institucionalna stvarnost uvijek podrazumijeva one koji su na vrhu i one koji su im podčinjeni. Usto institucija nužno u sebi ima i birokraciju. Bono Zvonimir Šagi upozorava kako se upravo u toj potonjoj krije jedan od najvećih problema suvremene Crkve. Preko nje ona se sve više povlači u urede i bavi paragrafima, a ne sudbinama ljudi.⁵² Ona naprotiv nikada ne smije postati servis za rješavanje činovničkih problema, nego djelatnost za spasenje svakog čovjeka.⁵³

Nadalje, strukturu Pracrkve činili su apostolski kolegij i zajednica, pa po tome izgleda kako Crkva u cjelini opstoji na načelu kolegijaliteta.⁵⁴ U takvu, pak, kontekstu demokracija se pokazuje kao nezaobilazno načelo po kojem će funkcionirati zajednica vjernika.

Zaključak

Nauk Drugoga vatikanskog koncila iz temelja mijenja modalitet odnosa unutar zajednice vjernika. Inzistirajući na terminima dijaloga, suodgovornosti, jednakosti dostojanstva i slično, on nadilazi dotadašnju protureformacijsku sliku Crkve i njezinu hijerarhijsku konstitutivnost po kojoj sva odgovornost za organizaciju sveukupnog života Božjeg naroda pripada isključivo kleru. U takvu kontekstu oni koji ne pripadaju dotičnim strukturama svedeni su na razinu podložnika i provoditelja volje poglavara i kao takvi nemaju mogućnosti ni za kakvu inicijativu, a samim time nisu ni za što odgovorni. Koncilska vizija kreće u drugom smjeru i naučava punopravnost svakog člana zajednice vjernika. Ako je svaki član toga naroda punopravan i zadužen za ostvarenje poslanja Crkve – povjerenog joj od samog njezina Začetnika – onda on nužno mora biti i odgovoran za njegovo ostvarenje. A ako je odgovoran, onda mora imati i udjela u odlučivanju.

Bez obzira na neke autore koji iščitavajući temeljne koncilske pojmove iz biblijsko-teološke perspektive i ne dozvoljavaju preveliku mogućnost postojanja duha demokracije u Crkvi, činjenica je da suodgovornost nužno pretpostavlja suodlučivanje i da jedne bez druge nema. Tu, naime, nije samo riječ o formalnom odlučivanju u pastoralnim vijećima, koje je često sastavljeno od župnikovih podobnika pa čak i ideoloških istomišljenika, nego i o drugim ob-

⁵² Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, *Crkva se ne bavi sudbinama ljudi, pa joj vjernici okreću leđa* (19. XII. 2012.), u: <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/197056/Default.aspx> (10. X. 2016.)

⁵³ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, *Pastoral župne zajednice*, Zagreb, 2001., 9.

⁵⁴ Usp. Hans KÜNG, *Izborena sloboda: sjećanja*, 300.

licima vjerničkog direktnog odlučivanja koji će imati realne posljedice u njihovom svakodnevnom kršćanskom životu. Pastoralno vijeće ionako gotovo uvijek provodi župnikovu volju ili u najboljem slučaju volju većine članova toga tijela, zanemarujući potrebe, čežnje i mogućnosti kršćanskog »proletarijata«.

Za to vrijeme siromašni, neugledni i razvlašćeni i ne očekuju da ih se uključi u stvaranje strategije vezane za organiziran župni život. Njima će se moguće u zamjenu ponuditi nekakav oblik pučke pobožnosti u kojem će se opet pokazati pukim potrošačima kleričkih usluga. Onima, pak, viđenijima, uspješnijima i u konačnici bogatijima, ostaju mjesta u prvim redovima, gozbe i slavlja. Demokratske jednakosti, dakle, nema ni na vidiku, a evanđeoskog bratstva očito još i manje. Zbog toga se čini da dokle god u Crkvi ne zavlada participacija svih što se tiče odlučivanja – naravno u mjeri koja se svakom pojedinom članu pristoji – i dokle god ne postoji odgovornost svakoga pojedinog člana za i najkraći trenutak crkvenoga svakodnevnog života, od dijaloga u zajednici braće neće biti ništa. On se mora konkretizirati, mora biti življen, a ne samo teorijski raspravljan. Samim time, u zajednici će zavladata i demokratski duh. Međutim, izgleda da se i pola stoljeća nakon završetka posljednjeg Koncila mi još uvijek nalazimo na samom početku.

Summary

**THE CHURCH AS AN AUTHENTIC PLACE OF ACTUALISATION OF
THE IDEA OF DEMOCRACY**

Jure PERIŠIĆ

Trg Franje Tuđmana 3, HR – 21 000 Split
perisicj2@gmail.com

Starting from some fundamental ideas of the Second Vatican Council, taken from its ecclesiology (Lumen gentium), the article addresses the issue of the possibility of concretisation of fundamental principles of democracy in the Church. Through searching for its constitutive moments and discovering these in the ideas of equality, joint decision making and, consequently, in freedom, this article insists on clearer connection between the spirit of democracy and the post-conciliar interpretation of the reality of the Church. Apart from that, the article demands a more thorough living of democracy in the Church. Hence, the author does not aim so much at pointing out that democracy within the Church needs to be primarily manifested in its hierarchical-legal segment (although that is certainly needed), but instead argues for the acceptance of the democratic spirit in every-day living of Christianity. Therefore, the third part of the article will offer, on the basis of study of texts of eminent Catholic thinkers, some concrete examples of actualisation of the idea of democracy in the Church in the 21st century.

Keywords: *Church, democracy, equality, freedom, co-responsibility.*